

ressò mont-roigenc

EL SEGLE XIX, UN TEMPS CONVULS

11: PRIMERA GUERRA CARLINA: SETÈ ANY (1840)

Martí Rom
www.martirom.cat

15-01-2021

Haviem vist com, amb el pacte de Bergara (31 d'agost de 1838), la guerra havia acabat al País Basc i Navarra, obligant Carles V a entrar a França. També havíem vist, com aquell sàtrapa militar Charles d'Espagnac, Comte d'Espanya, era vilment assassinat pels mateixos carlins. I, per altre banda, com Ramon Cabrera vivia els seus últims dies al Maestrat abans d'internar-se a Catalunya.

Dèiem anteriorment, que les obres de l'església nova de Mont-roig es van aturar el març de 1834, als inicis de la Primera Guerra Carlina. Com hem vist, amb tantes contribucions extraordinàries per pagar la guerra, no hi havia possibilitat de continuar-les en molts anys. Mont-roig, com tants altres pobles, havia quedat dessagnat econòmicament.

“El Constitucional”, de Barcelona, del 2 de gener de 1840, publicava una comunicació del 26 de desembre on es cita un fet relacionat amb Mont-roig: *“Habiendo sabido, que los batallones facciosos de... Marco¹ con el cabecilla Lluch² se habían diseminado en los pueblos situados en la falda de la sierra de Prades, con el objeto de sacar mozos, y contribuciones, dispuse que el comandante del segundo batallón franco D. Francisco Subirá, y el de igual clase D. Salvador Desumvila, jefe de la columna móvil de la provincia, sorprendiese en los pueblos de Villaplana, Maspujol, Aleixá, Monroig y otros, siendo el resultado de esta operación, haber dado muerte a 5 facciosos y haber hecho prisioneros otros 5... obligando a las fuerzas que se hallaban en dichos puntos, a huir en desorden hacia Villanueva de Prades, donde se hallaba el Llarch...”*. Aquest era el famós Manel Ibàñez, dit “Llarg de Copons”.

El 9 de gener de 1840 Ramon Cabrera, encara malalt, arriba a Morella. Es va fer càrrec un altre cop del comandament de les tropes del Maestrat. L'1 de febrer va a Sant Mateu (Castelló), per acabar de recuperar-se. *“Cabrera continuaba en San Mateo sin poder desechar la melancolía que le devoraba, a pesar de lo que procuraban distraerle con bailes públicos, fiestas de toros, fuegos artificiales y cuanto podían proporcionarle sus amigos. Todo era en vano: buscaba la soledad, amaba el silencio, tenía un placer en llorar, y los ojos le negaban a veces las lágrimas. Parecía presentir su destino, la destrucción de su ejército, su ostracismo. Corría de uno a otro pueblo en busca de mejor clima; recibíanle en todas partes con bulliciosas fiestas, y el 21 entró en Mora de Ebro...”*³. Cabrera aconsellat pels seus metges, va anar a Móra d'Ebre (Ribera d'Ebre);

¹ Josep Ferrer dit “Marcó”.

² Suposo que deu ser Manuel Ibàñez, dit “Llarg de Copons”.

³ “Historia de la guerra civil y de los partidos liberal y carlista” d'Antonio Pirala, Volum 3, pàg. 504.

deien que el clima li seria beneficiós. Aleshores, el febrer de 1840, aquest, va reunir alguns caps de partida catalans (Bartomeu Porredon, dit “Ros d’Eroles”, Josep Borges...) a Flix (Ribera d’Ebre) i va preparar una expedició comandada per Juan Manuel Balmaseda per anar cap a l’Alt Aragó. Era una maniobra de distracció per intentar alleugerir la pressió de les tropes governamentals sobre el Maestrat. Aviat Cabrera va empitjorar. Com que hi havia el perill de tenir a prop les tropes liberals, el van dur a La Sènia (Montsià). A estones, anava dalt de cavall, d’altres estirat en un carro. Encara tenia tos i nàusees.

Hi havia molt moviment pel Camp de Tarragona. Tenim una notícia del diari “El Católico”, de Madrid, del 9 de gener de 1840, on hi consta aquell mont-rogenic Manuel Simó dit “Simonet”, que tindrà un paper important en aquesta guerra. Es refereix a una informació del dia 2 de gener, de Reus: *“Acaba de entrar... un batallón de Vergara y otro de Antequera, conduciendo 140 facciosos, y los cabecillas Ribas, padre e hijo, y el célebre Sabaté⁴ de Cornudella, los cuales se han presentado al indulto... Anteayer mañana se encontraban en la Vilella baja... los cabecillas Ribas, Sabaté, Simonet... cuando de repente se vieron rodeados por cuatro columnas de tropa. Al momento los cabecillas vendidos empezaron a propagar la voz entre su gente de que no había remedio de salvación, y que por lo mismo valía más sacar un buen partido, que no dudaban lo sacarían, y tenían razón... así es que viéndose engañados, se rindieron y pasaron a las filas de Isabel II, con todos los honores de la guerra, y con reconocimiento de todos los grados y empleos. El cabecilla Simonet de Montroig, se escapó antes de llegar a Falset, con su partida, que sería de unos 60 hombres, y ayer noche se fugaron un gran número de Falset, gritando traición y venganza. Los que han entrado en esta son la mayor parte muchachos, y con el mayor descaro estaban insultando a sus gefes Ribas y Sabaté que iban montados entre la turba. Esta noche se están tomando las mayores precauciones; pues no hay menor duda que se marcharán otra vez a la facción... como lo han hecho todos los de Posas...”*.

Al llibre “Historia del Tradicionalismo español”, tot parlant d’uns fets de setembre de 1848 (de la “Segona Guerra Carlina), diu en una nota a peu de pàgina: *“Manuel Simó. Conocido por Simonet de “Montroig”. Había servido a las órdenes de Cabrera en el ejército de Aragón y Valencia en la primera guerra...”*⁵.

El “Boletín oficial de la provincia de Tarragona”, del 7 de gener de 1840⁶, s’hi publica la concessió de pensions: d’un ral i mig diari a Josefa Vidiella, vídua de Joaquim Miralles, també al matrimoni Miquel Dalmau i Rosa Blay, com a pares de Josep (Dalmau Blay); en ambdós casos, per la defunció de membres de la “Milícia Nacional”. I de tres rals diaris a Gertrudis Ferratges, vídua de Damià Ricart, que fou sergent de la mateixa milícia. Anteriorment, havíem trobat Antoni Ricart presentat a indult el 3 d’agost de 1839⁷ i Tomàs Ricart que ho va fer el 5 de novembre de 1839⁸, ambdós de la partida de l’Antoni Carré dit “Favot”. Ara tenim que la vídua de Damià Ricart rep una pensió, lògicament perquè aquest havia format part de les forces cristines, dels liberals.

⁴ Joan Sabaté.

⁵ “Historia del Tradicionalismo español” (volum XIX) de Melchor Ferrer, pàg. 141.

⁶ La informació dels “Boletín oficial de la provincia de Tarragona” procedeixen de l’Arxiu Històric de la Diputació de Tarragona.

⁷ “Boletín oficial de la provincia de Tarragona” del 13 de setembre de 1839.

⁸ “Boletín oficial de la provincia de Tarragona” del 10 de desembre de 1839.

Probablement aquells Ricart fossin germans o parents. Eren de diferent bàndol, un del governamental i els altres dos carlins.

El “Boletín oficial de la provincia de Tarragona”, del 17 de gener de 1840, s’hi publiquen els noms de 9 mont-rogens que no estaven en les llistes del cens electoral i que ara, després de la reclamació, s’hi incorporen: Josep Fortuny, Josep Gasó Vidiella, Miquel Pujol Miralles, Francesc Llorens, Josep Bargalló Masià, Josep Solé Miralles, Joan Boronat, Josep Pareta i Salvador Aragonès. En el “Boletín oficial de la provincia de Tarragona”, del 31 de gener de 1840, hi ha 23 carlins que es presenten a indult; eren: 3 d’Almóster, 2 de La Selva del Camp, 2 de Maspujols, 2 de Cornudella... N’hi havia 5 de la partida de Manuel Ibàñez, dit “Llarg de Copons”. Curiosament, 1 de Pradell i 1 de Cornudella pertanyien als Voluntaris de l’Empordà.

En el “Boletín oficial de la provincia de Tarragona”, del 12 de febrer de 1840, s’hi publica la convocatòria de soldats per anar a fer el servei d’armes a Cuba. El període era de 8 anys i havien de tenir entre 17 i 35 anys. Segons la seva altura rebrien una gratificació inicial entre 120 i 200 rals i, mentre no embarquin, a 4 rals diaris, més.

Carles V desconfiava del que estava passant a Catalunya. El 9 de gener de 1840 nomena Ramon Cabrera cap de les forces carlines de Catalunya. Però no es va fer oficial fins al 12 de març. Cabrera està en una situació molt difícil: el general liberal Baldomero Espartero ha reunit uns 40.000 homes i està encerclant el Maestrat, on es succeeixen continúes derrotes dels carlins. A Ramon Cabrera, malalt, li oculten aquestes darreres accions bèl·liques. Bartomeu Porredon, dit “Ros d’Eroles”, serà nomenat el segon cap carlí a Catalunya.

L’expedició d’aquelles partides catalanes, comandada per Juan Manuel Balmaseda, arriba el 27 de febrer a Benavarri (Baixa Ribagorça, Osca) i intenta el seu assalt. Però ho hauran de deixar doncs arriben, el dia 29, tropes governamentals. Pel que veurem més endavant, és possible que entre aquests caps de partida catalans hi hagués el mont-rogenic Manuel Simó, dit “Simonet”. A continuació, Juan Manuel Balmaseda torna amb Ramon Cabrera al Maestrat.

L’ambient entre els liberals no era gaire tranquil. Andreu de Bofarull ens comenta: “*el encono de los partidos que dividían el partido liberal, en vez de extinguirse, continuó con sus fatales parcialidades y desaciertos... de manera que en las elecciones del mes de enero de 1840, se manifestaron los mayores escándalos y brutalidades...*”⁹. El 20 de febrer de 1840 Antonio Van Halen es nomenat capità general de Catalunya.

Durant els primers mesos de 1840 continuen les expedicions dels liberals per dur aprovisionament a Solsona i les escameses dels carlins en algun punt del trajecte. La de finals de febrer fou la més dura. Els liberals van aconseguir arribar a Solsona, però a costa de varis dies de lluita i 1.300 ferits. Les tropes carlines van tornar a Berga on, pràcticament, la majoria es va dissoldre. Molts es van acollir a l’amnistia que oferien els liberals. En el “Boletín oficial de la provincia de Tarragona”, del 3 de març de 1840, hi ha 9 carlins que es presenten a indult; eren de diversos punts del Camp de Tarragona.

⁹ “Anales históricos de Reus” d’ Andreu de Bofarull, Volum II, pàg. 274.

En el “Boletín...” del 24 de març es publica una arenga del nou capità general de Catalunya, el gadità Antonio Van Halen. Sorprenentment, està en català, és el primer text que ho està en aquests “Boletins”. Està adreçat als “Habitants de Catalunya” i, entre d’altres, els hi diu: *“habent deixat las armas los qui las habian presas o enganyats o esgarriats del bon camí, los Espanyols se abrassan com a germans y se refán de tant llarg temps de patir. No mes una part de Catalunya y las montanyas del Aragón y Valencia son las que encara esta sufrint los efectos del verinos influcso ab lo cual los capitossas rebellats fan seguir los vostres fills pera aumentar sas rapinyas a costa de vostra sanch...”*.

En el “Boletín...” del 31 de març de 1840, hi ha 17 carlins que es presenten a indult: 5 del Catllar i, tret d’un de Móra d’Ebre, la resta eren del Camp de Tarragona. N’hi havia 6 de la partida de Manuel Ibàñez, dit “Llarg de Copons”.

El 26 d’abril de 1840, Ramon Cabrera encara està recuperant-se a Móra d’Ebre (Ribera d’Ebre). Finalment s’assabenta de la greu situació militar. Aquests fets, i la notícia que Cabrera havia mort o n’estava a punt, havia provocar alguns desordres entre les partides carlines del Maestrat. Cabrera, amb la seva escorta, es dirigeixen a Pinell de Brai (Terra Alta) i Xerta (Baix Ebre). Per Ulldecona (Montsià), el 2 de maig arriba a La Sènia (Montsià). A l’endemà, estarà a Xert (Baix Maestrat), on el 4 de maig presidirà una gran parada de les seves tropes per dissuadir-los de la seva mort. Cabrera ho farà vestit *“de grande uniforme y montado en su caballo Pardiñas, ricamente enjaezado...”*¹⁰. El 6 de maig estava a Morella.

Manuel Ibàñez, dit “Llarg de Copons”, és obligat, el 8 de maig, a acceptar el comandament a Berga, deixant el Camp de Tarragona. Només tres dies després rebria un tret accidental i moriria el 17 de maig. *“Ibàñez, el temido jefe del campo de Tarragona, el decidido y fanático partidario del despotismo, fue muerto de un pistoletazo, que, según se dijo se le disparó involuntariamente su secretario...”*¹¹. Curiós.

En el “Boletín oficial de la provincia de Tarragona”, del 8 de maig de 1840, hi ha 16 carlins que es presenten a indult; eren: 5 de Vandellòs, 2 de Constantí...

El 12 de maig de 1840, neix a Santiago de Cuba Antonio Ferratges Mesa, el primer fill del mont-roigenc, “americano”, Ferran Ferratges Ballester. Aquest s’havia casat, a Santiago de Cuba, el 21 de juny de 1838, amb Magdalena Mesa Fàbregas. Antonio Ferratges tindria a finals dels anys seixanta una activa participació en els fets que van dur a la caiguda de la monarquia d’Isabel II. El 1877 seria nomenat primer marquès de Mont-roig¹².

El 19 de maig les tropes d’Espartero s’apropen a Morella. Després de dies de setge i bombardeig, el 30 de maig cau en mans dels cristins. Les forces carlines del Maestrat comandades per Ramon Cabrera estan en greu perill. Fugen cap a Xerta (Baix Ebre).

¹⁰ “Historia de la guerra civil y de los partidos liberal y carlista” d’Antonio Pirala, Volum 3, pàg. 521.

¹¹ “Historia de la guerra civil y de los partidos liberal y carlista” d’Antonio Pirala, Volum 3, pàg. 565.

¹² Vegeu el text “El marquès de Mont-roig: a la recerca d’una ombra” del llibre “Mont-roig: esberles d’un mosaic esbocinat” de Martí Rom (Arola Editors, 2019), pàg. 55.

En el “Boletín oficial de la provincia de Tarragona”, del 29 de maig de 1840, hi ha 53 carlins que es presenten a indult; eren: 7 de Tortosa, 4 de La Selva del Camp, 2 de Vandellós, 2 de l’Espluga de Francolí, 2 de Bràfim... Molts són de les partides que comanda Ramon Cabrera. La majoria es presenten a Tortosa o Amposta del 14 al 30 d’abril. Deuen ser conseqüència que, ja ho citàvem anteriorment, a mitjans de mes corria la brama que Ramon Cabrera havia mort. Entre els presentats trobem 3 andalusos, 2 portuguesos, 2 extremenys i d’altres d’Aragó, la Rioja...

Ramon Cabrera, perseguit per les tropes de Baldomero Espartero i O’Donnell, haurà de creuar l’Ebre i endinsar-se a Catalunya. “*Cabrera hace allí oír misa a sus tropas y antes de encaminarse al Ebro les dirige una corta arenga... Esta retirada no estaba exenta de peligros que era preciso destruir o vencer: una fuerte columna enemiga salía por la parte de Horta en su dirección; Zurbano tenía ocupados los puertos de Beceite, tantas veces su asilo; y O’Donnell iba tras él obligándole a una marcha precipitada. Además, como pocos confiaban en volver a aquel país, gran número de familias, ya de los afiliados a Cabrera, ya de las familias comprometidas por la causa, abandonaron los pueblos y formaron un numeroso convoy que entorpecía la marcha o estorbaban la acción de las tropas... Fatalmente para Cabrera todos los medios de traslación que halló en el Ebro se reducían a cuatro malas barcas que su padrastro había a precaución anegado con piedras para ocultarlas de la vista de los de la Reina. Pero se improvisaron algunos buzos que las descargaron... O’Donnell avanzó hasta colocarse a su vista... Su serenidad en aquellos momentos solo puede ser hija del valor. El que no ha visto el paso de un río en retirada tras un vencimiento puede sin embargo imaginarla con exactitud. Los cobardes se esfuerzan por pasar los primeros... los heridos claman... los llantos de las mujeres y los niños corriendo de un lado a otro en busca de la primera barca... todo es gritería, lágrimas y por lo común desorden y maldiciones...*”. Cabrera ho controlava tot perquè fos un èxit, va oposar unes tropes per aturar O’Donnell i va organitzar eficientment el pas del riu. “*Cuando los 10.000 hombres que le seguían hubieron pisado la margen izquierda del Ebro, lo pasó él con su escolta e inutilizó las barcas a la vista del enemigo...*”¹³. Les forces de Cabrera passen l’Ebre per Flix (Ribera d’Ebre), la nit de l’1 de juny i la matinada del 2 de 1840. “*Antes de pasar a la orilla izquierda, quiso despedirse con una de sus acostumbradas... fusiló a los nacionales que llevaba presos desde Morella y los arrojó al Ebro a presencia de otros que guardó para fusilar en Berga...*”¹⁴.

Ràpidament van a la Granadella (les Garrigues) i Maldà (Urgell), i cap al nord a Pinós (Solsonès). El 8 de juny Cabrera, que encara tossia freqüentment, entrava a Berga. Allí tot eren temors per les conseqüències que hi podia haver per l’assassinat del Comte d’Espanya. A més, després de set anys de guerra, també hi havia rancúnies dels uns envers els altres. Ràpidament Cabrera va manar detenir els que considerava culpables d’aquell assassinat. Un d’ells era el borgenc Maties de Vall. Pocs dies després seria alliberat. També fa detenir alguns comandaments que semblava que cercaven un pacte amb els liberals i la fi de la guerra. Hi va haver alguns afusellaments. El 9 de juny les germanes de Cabrera entraven a França.

Mentre, algunes partides carlines comandades per Juan Manuel Balmaseda i Manuel Salvador Palacios, que estaven en una zona entre Conca i Terol, van quedar aïllades i no

¹³ “La guerra de Cataluña. Historia contemporánea de los acontecimientos que han tenido lugar en el Principado desde 1827 hasta el día” de Eduardo Chao, pàg. 332.

¹⁴ “Historia de la guerra civil y de los partidos liberal y carlista” d’Antonio Pirala, Volum 3, pàg. 531.

van aconseguir unir-se a Ramon Cabrera per passar l'Ebre. Aleshores decideixen anar directament cap al País Basc i, des d'allí, a França. Les forces de Balmaseda i Palacios estaven separades i decideixen, en el seu camí cap al nord, trobar-se a Sòria. La casualitat fa que Manuel Salvador Palacios tingui una topada amb una tropa cristina que escortava la "Reina gobernadora" Maria Cristina i la seva filla Isabel II en el seu trajecte cap a Saragossa i Barcelona. Hi ha una batalla a Medinaceli (Sòria) on els carlins perden uns 900 homes; molts cauen presoners. Malgrat tot, el gruix de les seves forces aconsegueix continuar cap al nord. Passen el Duero i, a Hontoria del Pinar (Burgos), s'uneixen a les tropes de Juan Manuel Balmaseda. Llavors, aquest assumirà el comandament. Entre aquestes tropes hi havia el mont-roigenc Manuel Simó dit "Simonet". Explica Manuel Salvador Palacios: "*El día 19 (de juny) cruzamos el Ebro, el 20 pernoctamos en el valle de Cuartango (Àlaba), el 21 en Villarreal (Àlaba) y el 22 en las Amezcuas (Navarra, prop d'Estella / Lizarra); allí nos separamos, quedándose Balmaseda en Lezaun y yo en Abarzuza. El enemigo se interpuso y no pude ya reunirme con Balmaseda, que sorprendido en Munárriz me envió un confidente para que pasase a las Amezcuas. En efecto emprendí la marcha...*"¹⁵.

En el "Boletín oficial de la provincia de Tarragona", del 26 de juny de 1840, hi ha el repartiment mensual per les despeses de les "acémilas" (mules i matxos de càrrega) de l'exèrcit. Els repartiments per districtes era: Falset 3.180 rals, Gandesa 2.799, Montblanc 2.676, Reus 5.305, Tarragona 3.155, Tortosa 3.675, Valls 2.833 i El Vendrell 2.363. A Mont-roig li van correspondre 234 rals¹⁶.

En plena retirada cap a França i amb les forces governamentals empaitant-los, es desenvolupen a Berga els interrogatoris a les persones que són sospitoses de la mort del Comte d'Espanya. En aquesta investigació, la manera d'obtenir alguna prova sobre qui havien estat els seus autors era cercar on havien anat a parar alguns objectes personals del difunt. Curiosament, un dels seus dos anells es trobà a l'Aleixar. El "*mozo de escuadra Juan Canal con una escolta de otros cuatro mozos del mismo Cuerpo... (lo fueron) a buscar... misión para la que salió, el 26 de junio, partiendo de Berga para atravesar un país ocupado por los cristinos, y que llevó a cabo tan honradamente, que el 22 de Julio, en Perpiñán, entregó dicha sortija...*"¹⁷.

De l'Aleixar, també n'era Isidre Pàmies, germà de l'avi del famós cap carlí del mateix nom (dit "Cercós") que trobarem a la Tercera Guerra Carlina (1872-1876). Era capità caixer carlí. "*Manejà centenars de milers de rals, que distribuí a oficials, soldats, particulars...*"¹⁸. Era germà de Francesc Pàmies, que el vam trobar a la "Guerra dels Malcontents" com a membre de la Junta Corregimental a Alforja (21 de setembre de 1827). Una família ben carlina.

Van arribant a Berga soldats carlins que havien quedat dispersos pel marge esquerre de l'Ebre, més els que s'hi afegien d'aquelles terres fugint de l'arribada de les tropes cristines. En general, les forces amb què disposava ara Cabrera estaven "*formados por cuadrillas de dispersos, incorporadas a partidas de diferentes cuerpos y constituidas por hombres de depravadas costumbres (que) cometieron en aquella retirada los más*

¹⁵ "Vida militar y política de Cabrera" de Buenaventura de Córdoba (1844), pàg. 375.

¹⁶ Riudoms 456. Cambrils 366. Montbríó 169.

¹⁷ "Historia del Tradicionalismo español" (volum XVII) de Melchor Ferrer, pàg. 262.

¹⁸ "Cercós, guerriller carlí al Baix Camp" d'Albert Manent (Episodis de la història. Rafael Dalmau, 1979), pàg. 25.

*iniciuos escesos. Fueron saqueando los pueblecillos y caseríos... como una horda de bandidos. Los gefes tuvieron que abdicar de su autoridad, porque uno que quiso hacer uso... fue inhumanamente asesinado. Ni la presencia de Cabrera ni sus disposiciones fueron eficaces...*¹⁹.

Mentre, el 10 de juny de 1840 el general Baldomero Espartero es trobava a Lleida. El dia 24, hi van arribar la Reina i les Infantes. La Reina Maria Cristina anava a Esparraguera, segons la versió oficial, a prendre les aigües per curar-se d'una malaltia de la pell. Patia ictiosi, afecció cutània que fa escames a la pell. Després aniria a Caldes de Montbui. Però Maria Cristina també volia estar a Catalunya, al costat de l'exèrcit vencedor, en aquells moments del final de la guerra per intentar controlar la situació política. El general Baldomero Espartero, que estava guanyant la guerra als carlins, era un liberal progressista que no combregava amb la línia política de la reina. Aquesta, primer es recolzava en els conservadors i després es va acostar als liberals moderats. Espartero anava adquirint una aurèola i popularitat que començava a ser perillosa. Hi va haver una entrevista entre la reina i Espartero on aquest va reclamar una posició important en un nou govern. El dia 29 la Reina arribava a Barcelona.

Al Camp de Tarragona, continuaven les accions bèl·liques. El 21 de juny la partida de Joan Sabaté, substituït de Manuel Ibàñez, dit "Llarg de Copons", amb uns 600 homes, es van enfrontar a la milícia d'Alforja prop de Les Borges del Camp. El dia 15 estaven a La Selva del Camp.

Després de deixar la reina a Esparraguera, Baldomero Espartero es va dirigir cap al nord, a Berga. El dia 2 de juliol es trobava a les envistes de Casserres (Bergadà). El dia 4, Cabrera va defensar personalment la serra de Noet, entre Avià i Berga, permetent que el gruix de les seves tropes poguessin retirar-se de Berga cap a Castellar de N'Hug (Bergadà). A l'endemà, van continuar cap a La Molina (Cerdanya). Baldomero Espartero, duc de la Victòria i de Morella escrivia el mateix 4 de juliol, des de Berga: *"Cabrera con nueve batallones y algunos escuadrones defendía esta plaza de Berga y los veinte y dos fuertes que cubrían todas sus avenidas. Todo ha quedado en poder de las tropas de mi mando... tomando sucesivamente los fuertes, algunos artillados y esta plaza, salvándose las fuerzas rebeldes por la escabrosidad del terreno, siendo varias las direcciones que llevan en completa dispersión..."*²⁰. Són dies terribles per aquells homes que han estat lluitant, molts d'ells, set anys. Tants esforços i sacrificis, que ara esdevenen inútils.

"Aquella multitud de aragoneses, valencianos y catalanes nada tenía de común sino su desgracia: todos vestían diferentemente, los unos de paisano, los otros de militar... Los unos recuerdan que son simples soldados, llenos de hambre y de miseria... Los hay que se resisten y perjuran que no entrarán en Francia... Ruegan otros a Dios arrodillados en tierra no les permita abandonar el suelo de su querida patria que juzgan perder para siempre; algunos en la fiebre de su desesperación atan con siniestra calma y silencio un cordel al gatillo de su fusil y así que con una mano acomodan su boca bajo la mandíbula, con la otra tiran y se despedazan el cráneo. El frenesí de dos aragoneses

¹⁹ "La guerra de Cataluña. Historia contemporánea de los acontecimientos que han tenido lugar en el Principado desde 1827 hasta el día" de Eduardo Chao, pàg. 345.

²⁰ "Boletín oficial de la provincia de Tarragona" del 7 de juliol de 1840.

llega hasta suplicarse la muerte como el mayor y último favor de su amistad, y calando ambos la bayoneta, se suicidan con su propio empuje en el arma de su camarada..."²¹.

Són escenes, aquestes i moltes altres d'aquesta guerra, que semblen sortides d'alguna de les pel·lícules que hem vist sobre el *Farwest*, el llunyà oest americà. De fet, són situacions contemporànies. Entre el 1820 i 1830 s'inicià l'imparable poblament de tot aquell territori per part dels colons blancs, que es veurà potenciat pel descobriment d'or a Califòrnia el 1848 i la conclusió de la primera línia de ferrocarril transcontinental el 1869. Les guerres carlines podrien ser el nostre *Farwest*.

Aquelles tropes de Juan Manuel Balmaseda i Manuel Salvador Palacios, una "*fuera de 2.000 hombres, se negaron a rendirse y se retiraron luchando, perseguidos por infinidad de columnas* (governamentals), *hasta la frontera navarro-francesa...*"²². Recordarem que entre aquests hi havia el mont-rogenic Manuel Simó, dit "Simonet".

El dia 5 de juliol de 1840, a Age (Cerdanya), a punt de creuar la frontera, Ramon Cabrera va reunir uns 50 oficials i va demanar als principals sospitosos de la mort del Comte d'Espanya que expliquessin com havia succeït. Tenien la seva paraula que no els hi passaria res. Aleshores el subtinent Antoni Morera va confessar que ho havia fet, ajudat pel capità Pere Baltà (assassí material) i el subtinent Manuel Solana. Després, també confessà el comissionat per la Junta, Narcís Ferrer²³. A continuació, Cabrera va reunir els vocals de la Junta de Berga, a més de 200 oficials i tropa i els va acusar de la pèrdua de Catalunya. Els hi va etzibar que quan ell va arribar a Berga no hi havia ni queviures, ni diners, ni res. Era la tarda del 5 de juliol: "*Hizo formar los batallones en la falda de las montañas... y con acento vibrante que la solemnidad de la situación y la energía de su alma daban a su voz les dijo: Compañeros, si bien he servido para hacer esta guerra en un principio con 15 hombres, armados por mitad de palas y escopetas, no creo ya posible continuarla, atendiendo a que los pueblos ya no prestan su apoyo como lo hacían antes... más si alguno quiere continuar haciéndola, le autorizo para que se reúna a los que quieran seguirlo...*". Després, Cabrera establiria amb el general francès Boniface de Castellane les condicions del lliurament. Ramon Cabrera, el "Tigre del Maestrat", el que va acabar sent el principal cabdill del carlisme deixava, rere seu, l'ordre directa de 975 afusellaments²⁴.

A les tres de la matinada del 6 de juliol de 1840, els 17.000 homes que quedaven de l'exèrcit carlí passaven a França per Palau de Cerdanya. Hi anaven familiars, funcionaris... També hi havia el borgenc Maties de Vall. Aquell mateix dia Baldomero Espartero entrava a Berga. A l'endemà, dia 7 de juliol, publicava un manifest declarant la fi d'aquella guerra de set anys.

Quedaven encara algunes columnes de carlins que intentaven passar a França. Per aquests dies, la que comandava Bartomeu Porredon dit "Ros d'Eroles", amb uns 3.000 homes, ho aconseguia finalment per Andorra i la Vall d'Aran. Encara quedava la del Camp de Tarragona, comandada per Josep Masgoret. Els seus 1.500 homes ho farien el

²¹ "La guerra de Cataluña. Historia contemporánea de los acontecimientos que han tenido lugar en el Principado desde 1827 hasta el día" de Eduardo Chao, pàg. 345.

²² "Historia del carlismo" de Roman Oyarsun (Editora Nacional, 2008), pàg. 366.

²³ "La primera Guerra Carlina a Catalunya" de Josep M. Mundet Gifre (Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1990), pàg. 390.

²⁴ "Historia de la guerra civil y de los partidos liberal y carlista" d'Antonio Pirala, Volum 3, pàg. 530.

14 de juliol, després d'haver de creuar pel que ja era territori governamental, pujant pel marge esquerre del Segre. Van entrar per Osséja (Cerdanya francesa). Benet Tristany, aquell "Mossèn Benet" va arribar a la frontera amb uns 50 homes, un cop van creuar va girar el seu cavall i va retornar cap a les muntanyes del Solsonès. Una actuació "*muy propia del carácter... audaz como el lobo, astuto como la zorra, ágil como el gamo, carnicero como el tigre, su morada natural eran los bosques y la soledad...*"²⁵.

En total van entrar a França uns 21.500 homes. Això va crear un gran problema al govern francès, doncs calia assistir a tota aquella gernació. Molts, tan aviat com van poder, van tornar a Espanya. Als militars els hi van oferir d'anar a formar part de la Legió francesa a Algèria; se n'hi van allistar uns 2.000. Alguns soldats, que eren pagesos o menestrals, els hi van proposar d'anar a colonitzar Algèria. Com hem comentat, hi havia molts familiars dels combatents carlins. Sobretot dones. "*Muchas de ellas permanecieron en Francia durante más de un año, ya que en septiembre de 1841 todavía quedaban allí 646 mujeres carlistas, pese a que las autoridades liberales no les ponían ningún obstáculo para regresar...*"²⁶.

No fou fàcil per a molts arribar a França i alguns no ho aconseguirien quan hi estaven a tocar. Havíem deixat a Manuel Salvador Palacios, que s'havia separat els últims dies de Juan Manuel Balmaseda, intentant creuar la frontera per Navarra. Aquest ens comenta: "*En cumplimiento de la orden de Balmaseda me encaminé a la venta de Lezaun, y allí supe que (el general liberal) Concha²⁷ le había batido y obligado a meterse en Francia con dos o trescientos individuos. Quise yo tomar la misma dirección con unos 50 hombres la mayor parte oficiales, que me seguían. Ocultábame de día en los montes y de noche andaba. Tuve que matar mi caballo... El día 29 de junio, entrando al amanecer en el pueblo de Lanz (Navarra) a buscar comida, pues hacía 3 días que no habíamos tomado alimento, nos cogieron los carabineros de costas y fronteras...*"²⁸. Estava a uns dotze quilòmetres de França. El van empresonar i no va quedar lliure fins el 1846, sis anys després.

Més sort va tenir el seu company Juan Manuel Balmaseda, i el mont-rogenic Manuel Simó dit "Simonet". En el diari "El Católico", del 8 de juliol, en una notícia datada el 3 de juliol de 1840 a Baiona (País Basc francès) hi trobem aquell Manuel Simó dit "Simonet". A més, tenim la sort que hi ha una detallada descripció: "*El lunes (29 de junio) a cosa de las seis de la tarde llegó Balmaseda a Pau escoltado por un sargento de gendarmería, y se apeó en el parador Simonet, donde ha estado todo el tiempo que ha permanecido con dos gendarmes de centinelas de vista. Este hombre es de buena estatura, su color es bastante moreno y tiene en su mirar un aire de marcialidad y energía que no desmiente la idea que habíamos formado de su persona. Lleva una levita sencilla de militar y una boina encarnada. Un teniente coronel ayudante de campo le acompaña...*". "El Corresponsal", del mateix dia 8, hi afegia: "*Hoy deben llegar a Pau los 900 hombres con los cuales ha recorrido Balmaseda durante dos días los montes de Irati. La mayor parte de los batallones valencianos compuestos de estos*

²⁵ "La guerra de Cataluña. Historia contemporánea de los acontecimientos que han tenido lugar en el Principado desde 1827 hasta el día" de Eduardo Chao, pàg. 349.

²⁶ Del text "Las mujeres durante la primera guerra carlista (1833-1840)" d'Antonio Caridad Salvador (2010), pàg. 5.

²⁷ Manuel Gutiérrez de la Concha, marquès del Duero, tindrà un paper important en la Segona Guerra carlina. Fou capità general de Catalunya.

²⁸ "Vida militar y política de Cabrera" de Buenaventura de Córdoba (1844), pàg. 376.

hombres que por tanto tiempo han sido el terror de la Huerta y de Castilla. Dos compañías del 5º de línea han salido para escoltarlos desde Tardets, a donde llegaron de improviso en la noche del 28 al 29. A su llegada serán alojados en la antigua iglesia del colegio, donde se les distribuirán raciones y paja, y sin intermisión serán dirigidos al interior...”

Juan Manuel Balmaseda era un important general carlí. Sembla que Manuel Simó dit “Simonet” fou un dels seus ajudants, un càrrec rellevant. Balmaseda va lluitar en aquesta guerra al front nord i a Castella. El 1839 el trobem a Catalunya. Acabada aquesta guerra va anar a Rússia on va servir el tsar Nicolàs I. Va morir allà el 1846.

Alguns dels combatents no van arribar a creuar la frontera, es van quedar amagats en masies o emboscats. En algun cop, aquests més alguns altres que van tornar de França, van formar partides que més enllà dels seus ideals lladreguejaven pels camins. Potser esperant temps millors. Potser és que no sabien fer res més. Eren massa anys de guerres.

Pau Manyé, aquell recaptador de la partida de Manuel Ibàñez, dit “Llarg de Copons”, el que tenia *“toscos modales y nada grata mirada”* i que llançava al fons d’un pou les persones que segrestava, mentre esperava el pagament del rescat, *“cuando se restableció la paz desapareció, sin que se supiera de él hasta que volvió a aparecer en campaña en 1847...”*²⁹. Com un *guardiana*, el tornarem a trobar a la Segona Guerra Carlina.

Ramon Cabrera, un cop va passar la frontera va anar a Perpinyà (7 de juliol de 1840) i des d’allí es va traslladar a París, on fou detingut. Com a d’altres, li van proposar anar a formar part de l’exèrcit francès d’Algèria i s’hi va negar. Llavors el van enviar a la presó de Lille (10 d’agost). Pressions al govern francès, doncs Cabrera encara estava malalt, van fer que sortís el 24 de setembre. Va anar a París, on s’hi estaria uns dies. Després, sempre vigilat per un policia, aniria a Montpeller i Hyères; el clima del sud l’afavoria. Finalment, s’establiria a Lió, on hi viuria fins al 1847.

Durant el mes de juny de 1840 es varen presentar a les autoritats diversos membres de partides carlines. De Mont-roig tenim, el dia 7, Miquel Aragonès, Pau Aragonès i Francesc Aragonès. En total n’hi consten 408³⁰. D’aquests, 2 eren capitans i altres 2 tinents; també hi havia el mossèn Joaquim Rosés de Tortosa, que exercia a Morella. Eren: 68 de Tortosa, 46 de Mas de Barberans, 30 d’Amposta, 22 d’Alfara, 18 de Tivenys, 16 de Sant Jaume d’Enveja, 15 de Santa Bàrbara, 11 de Xerta, 10 d’Aldover, 8 d’Alforja, 7 del Perelló, 5 de Móra d’Ebre, 5 de Pradell, 4 de Tivissa, 4 de l’Aleixar, 3 de Vinyols... També n’hi havia 2 de Zamora, 1 de Cartagena i 1 de Màlaga. Com veiem, les Terres de l’Ebre eren un niu de carlins; segurament hi ajudava que Ramon Cabrera era tortosí.

El 25 de juny de 1840 el president de la Diputació de Tarragona va fer una proclama als municipis on retreia que *“teniendo noticia... que en varios pueblos que hasta ahora habían estado ocupados por los rebeldes... se ha pretendido por algunos Ayuntamientos que fueron nombrados por las juntas facciosas, el continuar ejerciendo sus cargos hasta tanto que se proceda a nuevas elecciones... y no pudiendo consentir*

²⁹ “Segunda parte de la guerra civil: Anales desde 1843 hasta el fallecimiento de Don Alfonso XII” d’Antonio Pirala, Volum 1, pàg. 439.

³⁰ “Boletín oficial de la provincia de Tarragona” del 27, 29 d’agost, 1, 3, 5 i 8 de setembre de 1840.

*que las autoridades que reconozcan tan vicioso y criminal orijen, continúen al frente de la administración de los pueblos, se ha resuelto... que cesen... pasando a desempeñarlos los últimos Ayuntamientos nombrados legalmente...*³¹. Calia substituir-los per liberals.

A finals de juny de 1840, alguns tropes governamentals afusellen membres de les partides carlines que havien quedat aïllades al marge dret de l'Ebre, a Xerta i Tortosa³². Al mes de juliol continuen les execucions arreu. Per exemple, en un informe del 29 de juliol des de Valls s'hi deia, entre d'altres: *“El Rector de Santa Maria de Foix... habiendo sido sorprendido... en la madrugada del 22, ha sido fusilado por la espalda bajo los muros del fuerte de San Martin Sarroca el día siguiente al ponerse el sol.... El 25, el hermano del cabecilla Soler de Roset que con un mozo de su casa hizo frente a mano armada a la compañía móvil de Valls en la madrugada del 22, fue capturado con su compañero y ambos fusilados en Villafranca donde los conocían. El día 26 en Vendrell, en medio del paseo y a presencia de un numeroso gentío ha sido igualmente fusilado D. Juan Soler, padre del cabecilla Soler de Roset miembro influyente de la junta carlista de Fontrubí... Hoy 29 ha sido pasado por las armas el cabecilla Soler de Roset, a las doce del día. A las tres de la tarde principiará una comisión Militar... a enterarse de los antecedentes... relativos a la criminal conducta de Maria Monreal (a) Pobilla de las Cuadras de Selma... acerca de las atrocidades que se cuentan de la referida muger, a quien la voz publica designa como a un monstruo de la naturaleza...”*. Cal remarcar l'interès per fer aquestes execucions a llocs públics i en indrets on els assassinats eren coneguts. Calia exemplaritat.

En el “Boletín oficial de la provincia de Tarragona” del 7 de juliol de 1840 es publica el “proyecto de ley de dotación del culto y clero”, diu que *“el proyecto, conservando la esencia del diezmo, sujeta al pago en el tiempo conocido antes por año decimal, el cual tenía principio en el mes de Marzo de cada uno hasta igual mes del siguiente (año)...”*, i ordena que *“en todos los pueblos se tome razón por el cura párroco, auxiliado del Alcalde, de lo que debe haber rendido la primicia de las especies recolectadas desde 1º Marzo último. 2º Que los mismos exijan de los labradores y cosecheros relaciones, firmadas bajo su responsabilidad, del importe del cuatro por ciento de todos los frutos de la tierra y productos de los ganados, que estaban sujetos a la antigua prestación decimal...”*. Tothom havia de col·laborar en les despeses de l'Església.

En el “Boletín oficial de la provincia de Tarragona” del 8 d'agost de 1840, s'hi publica l'ordre de presentació, durant la segona quinzena d'agost, dels membres de les faccions carlines a deu poblacions de la demarcació: Torredembarra, El Vendrell, Valls, Montblanc, Santa Coloma de Queralt, Cornudella, Falset, Tortosa, Reus i Mont-roig. En el nostre poble ho havien de fer els dies 21 i 22 d'agost. Si no es presentaven i feien vida normal al poble, serien responsables *“la justicia y el párroco... con dos primeros contribuyentes...”*.

Sabem que l'Ajuntament, el 1834, estava compostat per: Francesc Cabré com a batlle (alcalde), Pere Llaberia, Miquel Vidiella, Josep Bargalló, Joan Maseras i Josep Sabater com a regidors, Cirilo Forès i Francesc Ferratges diputats, Pere Tost síndic procurador i Joan Nolla síndic personer³³. I que l'any 1840, l'alcalde era Josep Gassó Pellicer³⁴.

³¹ “Boletín Oficial de la Provincia de Tarragona” del 26 de juny de 1840.

³² “Boletín oficial de la provincia de Tarragona” del 7 de juliol de 1840.

³³ “Notícies històriques de Mont-roig del Camp” de Baptista Nogués, pàg. 58.

Al “Diario de Barcelona”, del 13 d’agost, hi ha la concessió d’una pensió de 2 rals (0,50 pessetes)³⁵ diaris a la mont-rogenca Rosa Aragonès, vídua de Ramon Espiroz. Deuria ser un soldat liberal.

El 23 d’agost, la Reina Maria Cristina s’embarca a Tarragona per anar a València.

En el llibre “Déu, Rei i fam. El primer carlisme a Catalunya”, de Pere Anguera, hi ha un resum dels carlins comptabilitzats (partint de diverses fonts bibliogràfiques o documentals). Diu que a Mont-roig hi ha constància de 22 homes involucrats en partides carlines. Són: 1 “recerca i deportats”, 3 “altres”, 9 “morts” i 9 “indultats”³⁶. Diu que hi havia 298 homes en edat militar, això dona un 7,38 % d’aquests³⁷.

Sens dubte eren molts més. El mateix Pere Anguera, en aquest mateix llibre, deia que a finals de febrer de 1834 hi havia “*cinquanta, provinents del Camp, sobretot de Mont-roig*” que van creuar l’Ebre amb la partida de Vallès³⁸.

He fet una recopilació dels mont-rogenca membres de partides carlines que he anat trobant. N’hi ha varis que són caps de partida o que deuen tenir algun càrrec rellevant: “Petit de Monroig”, Manuel Simó dit “Simonet de Montroig”, Josep Munté i Pere Abelló dit “Llebrot”. D’altres: Pere Albiol, Miquel Aragonès, Pau Aragonès, Francesc Aragonès, Josep Ferratges, Josep Fraga, Josep Margalef, Salvador Martí, Joan Munté, Ramon Oller, Joan Pallejà, el “Pessetero”, Antoni Ricart, Tomàs Ricart, Francesc Vidal i Marià Joan Vila. A més d’aquests noms que he trobat, també devien haver-n’hi més de mont-rogenca, sobretot si pensem que hi havia varies partides comandades per mont-rogenca.

Han passat cinc mesos del final de la guerra. En “El Eco del comercio”, del 17 de novembre de 1840, hi ha un article lloant la resistència liberal a alguns indrets d’Espanya, exaltant la seva milícia. Enmig de la relació de 34 ciutats i poblacions, hi trobem Mont-roig. També s’hi esmenta Santander, Bilbao o Saragossa... Santpedor, Solsona o El Vendrell. Diu: “*Ahora cuando están recientes los sucesos y espuestos a que una tradición vaga relate adulteradas las sublimes acciones... Ahora es el momento de consignarlos empleando todo nuestro celo y diligencia para darlos y conocer, salvando así muchos del olvido a que les condenara el no estar escritos más que con lágrimas de sangre en el corazón de las viudas, huérfanos y deudas de las víctimas, o bien grabados con caracteres de fuego en los pechos de aquellos denodados que libraron la vida... por entre escombros y cadáveres de hermanos, y enemigos...*”.

El 1840, alguns desconeguts van desenterrar el cos del Comte d’Espanya del cementiri d’Organyà, li van tallar el cap i se’l van endur. En una increïble història³⁹, trobem que

³⁴ “Notícies històriques de Mont-roig del Camp” de Baptista Nogués, pàg. 58.

³⁵ Són 182,50 pessetes anuals. La subscripció anual a un diari estava en uns 240 rals (60 pessetes).

³⁶ “Déu, Rei i fam. El primer carlisme a Catalunya” de Pere Anguera, pàg. 313.

³⁷ “Déu, Rei i fam. El primer carlisme a Catalunya” de Pere Anguera, pàg. 320.

³⁸ “Déu, Rei i fam. El primer carlisme a Catalunya” de Pere Anguera, pàg. 102.

³⁹ El metge Josep Roset, natural de Guissona, que exercia a Igualada i era entusiasta de la cranioscòpia va comprar aquell crani. Quan tornava, amb alguns acompanyants, en el camí el van assaltar uns lladres que li van robar el sarró on hi havia el crani i diners. A més, van retenir el metge i algun altre exigint un rescat en uns pocs dies. Finalment uns milicians els van alliberar i el metge va poder recuperar el crani.

aquest fa cap a Filipines. El 1859 el cos del Comte d'Espanya, finalment, és traslladat a Mallorca i el 1885 es va poder completar amb el seu cap.

Ara, permeteu-me un parell de digressions culturals relacionades amb Mont-roig. Comentar algunes informacions paral·leles al fil narratiu dels fets més rellevants d'aquesta Primera Guerra Carlina. Hem vist com, sovint, parlàvem de la partida carlina comandada per Manuel Ibàñez, dit "Llarg de Copons". Doncs aquest personatge històric té un paper episòdic però rellevant, si més no per als mont-roigencs, en la famosa novel·la "Les històries naturals" de Joan Perucho (Editorial Destino, 1960)⁴⁰.

En aquesta novel·la, el naturalista barceloní Antoni de Montpalau rep la petició del seu amic el marquès de La Gralla que li demana que vagi, el més aviat possible, a Pratedip on hi viu la seva germana i on el *dip* cada nit deixa un difunt "*sense sang i amb dos foradets a la gorja*". Aquest és el vampir Onofre de *Dip* que, passats els segles, s'acaba convertint en guerriller carlí durant la Primera Guerra Carlina (dit el "Mussol"). Antoni de Montpalau, en el camí a Pratedip, estant a Reus, pregunta quin és el millor itinerari per anar a Pratedip i algú li respon: "*La ruta més directa és la que passa per Mont-roig. Però de cap manera no us l'aconsello, car és el teatre d'operacions del nefast Llarg de Copons*"⁴¹, i li recomana anar per Falset per baixar després cap a Pratedip⁴². Recordarem que Manuel Ibàñez, dit "Llarg de Copons", havia estat un dels caps més rellevants de les partides legitimistes al Camp de Tarragona. Curiosament, Perucho fa que el seu personatge Antoni de Montpalau no passi per Mont-roig, doncs era un territori dominat pels carlins.

A la novel·la de Perucho, la Junta de Berga envia aquell príncep prussià, Félix de Lichnowsky (aquell militar prussià enrolat a les files carlines que hem trobat en algun episodi d'aquesta guerra), a esbrinar qui és aquell "Mussol". Seguint les petjades d'aquest, es van desenvolupant els principals fets de la Primera Guerra Carlina.

La segona digressió és més propera a Mont-roig. És l'obra de teatre "La Verge de la Roca" de Pere Antoni Torres Jordi. Aquest, era fill de Pere Anton Torres Palau i Engràcia Jordi Munté (de cal Jordi, carrer Major, 3). Havia nascut a Tarragona el 29 de juny de 1843. El 2 de desembre del 1873 estrena "La Verge de la Roca", amb gran èxit, al Teatre Romea de Barcelona)⁴³.

Quan el metge va marxar a les Filipines se'l va endur. Després de la seva mort, la seva germana el va enviar a Espanya a la Congregació de la Bona Mort de l'església de Sant Agustí de Cervera. El treien per les processons de Setmana Santa.

⁴⁰ Joan Perucho era jutge a Gandesa. M'explicava en el documental "Vers(semblança) Joan Perucho" (1991): "*Una vegada anava en tren de Gandesa a Barcelona, en el vagó hi havia un vellet. Anàvem sols ell i jo. Al passar per davant de Falset, que hi ha unes muntanyes agrestes i molt espectaculars, li vaig dir que allò era un paisatge molt bonic i interessant. Ell em va dir que sí, però que el més interessant era darrera d'aquelles muntanyes, on hi havia el poble de Pratedip... Em digué que ell el coneixia de quan era petit... i que era curiós perquè al sortir del poble algun cop es trobaven un llop que els estava mirant... Em digué que els llops quan van sols no inquieten a la gent, es quan van en ramat que son perillosos. Si van sols, no passa res, miren i deixen passar. Però l'important no eren els llops, eren els dips...*". D'aquí va sortir la seva novel·la "Les històries naturals".

⁴¹ Pàg. 78. De l'edició de "Edicions 62" del 1983.

⁴² Aquesta citació de Mont-roig en la novel·la de Perucho deuria venir per la seva relació amb el pintor "mont-roigenc" Joan Miró. El va conèixer el novembre de 1944. Vegeu el llibre "Joan Miró i Mont-roig: el xiscle de l'oreneta (1930-1983)" de Martí Rom (Arola Editors, 2018).

⁴³ Torres i Jordi va ingressar el 1865 al Partit Liberal. L'any següent va fer costat al pronunciament de Prim, aixecant prop de Valls una partida d'homes. Fou empresonat a Pilats, a Tarragona. El deporten a

“La Verge de la Roca” és un drama en tres actes on “l’acció te lloch a Mont-roig província de Tarragona l’any 1833”. El propi Torres Jordi escrivia, com a introducció: *“Devall de la Mare de Déu de la Roca, alhombra del cementiri de Mont-roig, regat per les llàgrimes hi ha fa molts anys lo que mes he volgut en aqueix mon; la meva mare. Contava quatre anys quan la perdérem i de llavors, vivint en una infantesa en aquell poble i resant cada dia a la mare de Déu de la Roca per aquella morta, he guardat comfós dins una sola idea, dins un viu un sentiment, la mare; la Verge i la Vila. Veus aquí per que he escrit lo drama i per que us lo dedico. Es la penyora mes ferma del amor del vostre fill”*.

L’acció de l’obra “La Verge de la Roca” es desenvolupa el 1833, a l’inici de la Primera Guerra Carlina. Hi ha uns militars que s’allotgen en una casa de Mont-roig, a cal Miquel. El desencadenant de l’acció havia succeït uns vint anys abans, el 1811, en la “Guerra del Francès”. Un oficial havia deshonrat una nit la germana (Francisca) del cap d’aquella casa. Explica el Miquel, que és vidu i regidor del poble: *“Va cometre un crim enorme, era un lladre ab uniforme... L’oficial abans que’l sol, lo pogués avergonyir, de la casa va fugir, deixant allí desconsol...”*. L’atzar farà que vint anys després, aquest militar, don Ramon Badia (de Girona), torni a Mont-roig acompanyat per un sergent, el seu home de confiança (Tomàs). Aquest, ja havia estat a Mont-roig quatre anys abans (*“un dia vé lo regiment de Castilla...”*). Això deuria ser el 1829, després de la “Guerra dels Malcontents”. La filla de la casa, Maria, s’enamorarà d’aquest. El pare vol que es casi amb un jove del poble (Lluís), però ella no l’estima. Al final, resultarà que aquell sergent Tomàs és fill de la Francisca i d’aquell oficial, don Ramon.

L’obra s’inicia amb els preparatius dels actes de la festa de la Mare de Déu. Hi ha *“ball de moros i cristians, dulzaines i l’encantador de coques”*⁴⁴. També la subhasta de la coca. El sergent Tomàs i el Lluís prenen la Maria... A més de l’acció principal, hi ha l’agutzil del poble, dit Carabassó, que serà qui vagi relatant els miracles atribuïts a la Mare de Déu i explicant diverses tradicions del poble. També algun fet de l’actualitat d’aquell 1833. Hi havia sequera i fan una processó a l’Ermita. No és la primera vegada: *“Un any estavan las hortas, / mes secas que aqueix trespol / i no tenien un sol / cap de brot las vinyas mortes / ... Si Deu no hu vol, no plourà / molt serio vá contestar / lo vell Riba... / Mes quant surtim de l’ermita / ab la Verge en processó / lo cel mes negre que això (indicant la maniga del gech) / ¿n’has vist caure d’aigua Rita? / ¡Quina alegria! ¡Quin crit! / Jo em pensava tornar boig...”*. Aquest “vell Riba” deuria ser Josep Riba Solé, el pare de Francesc Riba i Mestre (l’autor del llibre “Història de Mont-roig”)⁴⁵. També, en l’escena XI del primer acte hi ha una citació dedicada a l’avi de l’autor: *“Lo vell Jordi... era un senyor bondadós...”*.

En l’imaginari popular de Mont-roig hi ha una anècdota divertida sobre aquell agutzil anomenat Carabassó. Quan li pregunten per què li diuen així, contesta: *“M’ha deixat*

l’illa de Fernando Poo i aconsegueix escapar-se durant l’escala que el vaixell fa a Canàries. Després participa a la “Gloriosa revolució de setembre” de 1868. En endavant, Torres Jordi serà el puntal del Partit Liberal a la província de Tarragona. Morirà el 2 d’octubre de 1901 a l’Espluga de Francolí. Del matrimoni amb Francesca Humbert no tingué fills. Per a més informació, hi ha el llibre “De l’idealisme a l’oblit. Poesia i teatre de Pere Antoni Torres Jordi” de Josep M. Vallès Martí (Cossetània Edicions, 2007).

⁴⁴ Vegeu el text “Ball de coques, d’altres balls i castells (en diaris antics)” del llibre “Mont-roig: esberles d’un mosaic esbocinat” de Martí Rom (Arola Editors, 2019), pàg. 417.

⁴⁵ Sobre la nissaga dels “Riba” podeu consultar el text “Mas del Tita” de Martí Rom, publicat al web de “Ressò mont-roigenc” el 5 de febrer de 2020.

aquesta herència, lo meu pare i jo prenc paciència, perquè vé de pare a fill. Quant lo pare era minyó, ab l'amor no tingué trassa; van comensar ¡Carabassa!, i al seu fill ¡Carabassó!". L'obra de Torres i Jordi es va estrenar vuit anys després (12 d'octubre del 1865) de "Las carbassas de Monroig" de Frederic Soler "Pitarra". Deuria ser una mena d'homenatge a aquesta, doncs, es passen l'obra donant "carabassa" als pretendents amorosos.

Continuant amb els fets polítics, l'1 de setembre de 1840, a Madrid, hi ha un pronunciament que portarà l'abdicació de la Reina Regent Maria Cristina. A partir de llavors, Baldomero Espartero serà el nou regent. La pau política, la tranquil·litat, no durarà gaires anys.